

ԱՍՏՂԻԿ ԳԵՎՈՐԳՅԱՆ

Արվեստագիտության քննաժողով

«ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ` ՃԱՆԱԳԱՐՀԸ ՀԱՅՈՒՆ, ՀԱՅ ԳԻՐՔԸ` ԲԱԼԱՍԱՆԸ ՀԱՅՈՒՆ»

Կյանքիս հիսունհինգ տարիներն անցկացրի Սեսրոպ Մաշտոցի անվան Մատենադարանում: Զբաղվեցի հայ միջնադարյան մանրանկարչության ուսումնասիրությամբ: Սովորեցի նաև մանրանկարների ընդօրինակման արվեստը և նկարում էի ոչ միայն թղթի, մագաղաթի, այլև՝ քարերի ու տերևների, իսկ առավել՝ խխունջների վրա, որոնց բնական փայլը շքեղ տեսք էր տալիս ոսկյա լուսապսակով զարդարված սրբապատկերներին:

Ունենալով ձեռագրերից օգտվելու լայն հնարավորություն, աշխատանքիս բուն նպատակն էր՝ ուսումնասիրել և ներկայացնել հայ միջնադարյան ծաղկողներին ու նրանց թողած հոգևոր մատյանների պատկերազարդումները:

Հրատարակության էի համծնել իմ կազմած «Կենդանազարդեր» ալբոմը: Տպարանում կատարել էին գունաբաժանումը, մակետավորել և արդեն պատրաստ էր հրատարակման, երբ նորանկախ Հայաստանն սկսեց ծանր օրեր ապրել: Ղադարեց տպարանի աշխատանքը, և հինգ տարի գիրքս մնաց տպարանի ներքնահարկում: Հիշեցի Վեհափառ Հայրապետի գրքերի իմաստուն խորագրերը. «Հող, մարդ եւ գիր», «Հայ մարդը հայ գիրքին դիմաց»: Ներշնչված, կիսատիպ ալբոմը վերցնելով, մեկնեցի Էջմիածին՝ հույս ունենալով, որ Վեհափառը հայրաքար իր թանկ ժամանակից կտրամադրի ծանոթանալու իմ գրքին, որի բովանդակությունը մեծ մասամբ վերաբերում էր ավետարանական խորհրդանշաններին, իսկ ալբոմը նվիրված էր Հայաստանում քրիստոնեության պետականորեն ընդունման 1700-ամյակին:

Նախօրոք ձեռք բերված պայմանավորվածության համաձայն, Վեհափառն ինձ ընդունեց: Հուզված հետևում էի, թե ինչպես Մեծ Բաբունին հետաքրքրությամբ դիտում էր յուրաքանչյուր պատկեր և երբեմն հարցնում՝ սա ի՞նչ նկար է: Իսկ ինչպե՞ս կպատասխաներ ուսանողը, երբ ներկայանում է քննության և մտածում. արդյո՞ք պատասխանից գոհ կմնա պրոֆեսորը: Բայց նրա անկեղծ հետաքրքրությունը և մեղմ հարցադրումը համզատացնում էր ինձ: Համբերությամբ մինչև վերջ թերթելուց հետո, հարցրեց. «Որքա՞ն է պետք 1000 օրինակ տպաքանակ տպագրելու համար»: Հաջորդ անգամ հրատարակչության տնօրենի հետ միասին եկանք: Վեհափառը մեզ սուրճով հյուրասիրելուց հետո, սեղանին դրեց անհրաժեշտ գումարը և հաջողություն մաղթեց: Վեհարանից մենք դուրս եկանք և մինչև երևան հուզմունքից խոսք չգտանք փոխանակելու:

Հոգիս հանգիստ չէր: Ես իմ շնորհակալությունը պետք է հայտնեի Վեհափառին: Հաջորդ անգամ նրան այցելեցի՝ ինձ հետ տանելով մարմարի վրա նկարած Քրիստոսի հրաշագործության պատկերը: Երկար զննումից հետո, նա կամաց շշմեաց. «Ի՞նչ նուրբ աշխատանք է»:

1996 թվականի սեպտեմբերի 8-ին Ս. Էջմիածնում կատարվելու էր մյուսոն-

օրհնություն: Վեհափառի հանձնարարությամբ պետք է նկարեի մի խորան, կենտրոնում՝ Ս. Մյուռոնի պատմական կաթսան: Սիրով կատարեցի նրա ցանկությունը, և այս նկարը ծառայեց որպես տեղի ունեցած օրհնության խորհրդանշան (եմբլեմա):

Որքան միամիտ էի: Վեհարանի պարտեզում միասին սուրճ խմելիս, ոգևորված պատմում էի իմ «հայտնագործած» «Աբ. Վարդ պապ» պատկերի մասին: Մեր խոսակցությունը շարունակվեց մեքենայի մեջ՝ երևան վերադառնալիս, և Ռաբունապետ Հայրապետը որքան մոր տեղեկություններ հաղորդեց ինձ այդ սրբի՝ Քրիստափորի մասին:

Ղարաբաղյան շարժումը դեռ չէր սկսվել: Մատենադարանի մի խումբ աշխատակիցներով այցելեցինք Արցախ: Ստեփանակերտ հասնելուն պես, մենք մեկնեցինք Շուշի: Ղազանչոց եկեղեցին վերանորոգման պատճառով փակ էր: Խնդրեցինք, որ թույլ տան մերս մտնել: Միջին տարիքի մի կին (երևի պահակի կինն էր) բաց արեց դուռը, և մենք մերս մտանք: Դիտելու համար երկար ժամանակ պետք չէր, ցանկացանք «Տէր ողորմեան» երգել: Պահակի կինը, ձեռքերը կրծքին դրած ու գլուխը թեցած, լուռ լսում էր մեզ: Շրջվելով նրա կողմը, կամաց հարցրեցի. «Հայր մերը» գիտե՞ս»: Նա մեղավորի նման ժպտալով՝ ասաց. «Չէ, չգիտեմ, եղ որտե՞ղ է»: Ես ցավ զգացի նրա այդքան միամիտ լինելու համար և երկար ժամանակ չէի կարողանում մոռանալ:

Այդ մտորումներից ինձ փրկեց դարձյալ երազը՝ ինձ մատուցվեց մի գիրք, որի էջերը դատարկ, սպիտակ թղթեր էին, և ես հայտնեցի, որ այդ գրքում Ավետարան եմ գրելու: Արթնացա: Ղա հոգու պարտք էր, պետք է գրեի Ավետարան: Նախ զբաղվեցի Տերունական նկարների ընտրությամբ ու որոշակի ստեղծագործական մոտեցմամբ պատրաստեցի ավանդական մանրանկարների գծապատկերները, ավելացրեցի նաև Քրիստոսի հրաշագործություններին վերաբերող պատկերներ և, նախքան Ավետարանի ընթերցանությունը, որոշեցի դիմել Վեհափառին, լսել նրա կարծիքն ու խորհուրդները: Ասացի, որ բովանդակության համար ծաղկաքաղ եմ ամելու չորս ավետարանիչներից: Գծապատկերներն ուշադիր զննելուց հետո, խորհուրդ տվեց առայժմ բավարարվել «Ավետումից» մինչև «Հոգեգալուստը» ներկայացնելով: Այդպես էլ արեցի:

Տիրոջ կամքով և իմ կարողության համեմատ, ավարտեցի «Ծաղկաքաղ Ավետարանը»: Ինչպե՞ս կցանկանայի ներկայացնել Վեհափառին, բայց չստացվեց:

Ղարձյալ կանխագուշակ մի երազ. Վեհափառը հիվանդ էր: Ավետարանիս սկզբում, որպես աղոթք, ավելացրեցի. «Աստուած երկար կեանք պարգևի Տ. Տ. Գարեգին Առաքին Ամենայն Հայոց Հայրապետին»: Ավա՜ղ, մեղավորիս ծայրը Տիրոջը չհասավ:

Երախտապարտ եմ Գերաշնորհ Մեսրոպ արքեպս. Աշճյանին, որ հրատարակության հանձնեց «Ծաղկաքաղ Ավետարանը»: Շնորհակալ եմ Լիբանանի «Յակոբ Տոնիկեան» տպարանից: Ինձ որքան երջանիկ կզգայի, եթե լուսահոգի Վեհափառը տեսած լիներ ու իր օրհնությանն արժանացներ:

* Հոդվածն հրատարակվեց Հայ Առաքելական Եկեղեցու Արցախի թեմի «Խոսք» պաշտոնաթերթում, 1996 թ., Բ տարի, թիվ 2:

Իր ժողովրդի կյանքով ու հոգսերով և գիտա-մշակութային նվաճումներով ապրող Հայրապետին կարելի էր տեսնել ամենուր: Աշխատանքիս բերումով էլ ես նրան տեսնում էի Ակադեմիայում, Համալսարանում, իհարկե՝ նաև Սատե-նադարանում, և որքան էլ անհարմար զգալով խուսափում էի երևալուց, միևնույն է, նա նկատում էր ու ժպտադեմ նշան անում, որ մոտենամ, ու մի նոր հանձնարարություն էր տալիս:

Վերջին անգամ Վեհափառին հանդիպեցի մախորդ սեպտեմբերին Պատու-թյունների Ազգային Ակադեմիայում: «Հայաստանը և Քրիստոնյա Արևելքը» գիտական նստաշրջանի բացումն էր: Բացման խոսքով ելույթ ունենալուց հետո, զգացվեց, որ նա վատ է զգում: Ընդմիջմանը ինձ կանչեց իր մոտ: Նստեցի կողքին, և տվեց մոր հանձնարարություն. պետք է գրեի Հայոց Այբուբենը՝ երկաթագիր, բոլորգիր և մոտրգիր տառերով: Ասաց, որ բուժման համար պետք է մեկնի Ամերիկա:

Վերանորոգված Նորավանքի օծման արարողության առթիվ եղեգնածո-րում տեղի ունեցավ գիտական նստաշրջան: Նորավանքի օծումը կատարվեց Վեհափառի կողմից, բայց նա այլևս չէր խոսում: Հավաքված ժողովուրդը նրան դիմավորեց մեծ հարգանքով: Սոտեմում և խոնարհվում էին նրա առջև, համբուրում Աջը: Ես նստած էի քիչ հեռու և մեծ ցանկություն ունեի մոտենալ ու խոնարհվել, բայց համարձակություն չունեցա, չկամեցա, որ նա տեսներ իմ խոնավ աչքերը:

Վերջին հրաժեշտը տվեցի Սուրբ Սարգիս եկեղեցում...

Արվեստի Հետ Հաղորդվելը նշանակում է Հաղորդվել Աստուծու Հետ, որովհետեւ արվեստը ծնվել է կրոնի միջից: Արվեստը Հոգու Հաղթանակն է նյութի վրա: Ժպտից պոկված քարը մի սովորական քար է, բայց երբ այդ քարին մի քանդակագործ իր մտքի, սրտի, ղեացմունքների թերադրանքով, զորու-թյամբ ձեռն է ապակեր է տալիս, այն դադարում է այլևս քար լինելուց: Վերածննդյան մեծագույն դեմքերից Միլեթանջեղոն Մոխեսի Հռչակավոր արձանը քանդակել ավարտելուց Հետո, մի փայտով Հարվածում է արձանին՝ ասելով. «Խաբբ Մալեան»: Եվ այդ արձանացյալ Մոխեսը խոսում է մինչեւ այսօր:

«Էջմիածին» 1997, Զ-Է, ԼՂ 81:

Իրը, դրիքը, մագաղաթը, լմանալը եղել են եկեղեցու բուրվառիչ եւ խոնկին, Պատարագի սկիզբն, նշխարքին եւ գինու, Խաչի ու Աւետարանի, Մաշտոցի եւ Միտանի չափ Նովորական առարկաներ Հայ Հոգեւորականի Համար:

«Հայաստանեայց Եկեղեցին իր
«Շատապական կերպին մէջ» դրեից